

Европейски съд по правата на човека

Чапел срещу Обединеното кралство (Chappell v. The United Kingdom)

Жалба № 10461/83, А.152-А

Решение от 30 март 1989 г.

(резюме)*

Чл. 8: право на неприкосновеност на жилището

Когато една мярка е наложена без уведомяване или изслушване на засегнатата от нея страна, е напълно възможно тя да доведе до вредни и непоправими последици за нея и е от съществена важност тази мярка да се придружава от адекватни и ефективни гаранции срещу произволна намеса и злоупотреба.

Факти по делото

Жалбоподателят, г-н Чапел, управлявал видео клуб, чрез който предоставял на абонати касети, записани от контролирана от него компания. Голяма част от записите били направени в нарушение на авторските права. За дейността му научили две филмови компании и две организации за защита на филмопроизводителите и филморазпространителите (“ищите”). Наетият от тях детектив разкрил и им докладвал, че според него се нарушават авторските им права. На 26.02.1981 г., като подготвителна стъпка към иска, който възнамерявали да предявят срещу г-н Чапел и компанията му, ищите подали във Висшия съд молба за издаване на т.нар. заповед “Антон Пилър”, носеща названието си от делото *Антон Пилър КГ срещу Манюфакчъринг Проусесис* от 1976 г., по което използването ѝ било одобрено от Апелативния съд. Заповедта “Антон Пилър” е мярка, която между другото има за цел да се обезпечат доказателства по висящ или планиран граждански процес. Тя действа до решаването на спора по същество и се прилага предимно в случаи на нарушени патенти, търговски марки и авторски права, най-често при пиратски записи, при които опасността от унищожаване на доказателства е особено голяма. В подкрепа на молбата си ищите представили клетвени декларации от детектива и от адвокат. Заповедта била издадена същия ден.

Законът за Върховния съд овластявал английския Висш съд с общо правомощие да издава неокончателни заповеди, съдържащи забранителни или задължаващи разпореждания, във всички случаи, в които намери, че това е уместно. Правилата на Върховния съд го овластявали, по-конкретно, да издава заповеди за изземване и съхранение на спорно имущество. На тази основа Висшият съд установил практиката да издава на ищите по граждански дела или на лицата, които възнамеряват да заведат такива дела, заповеди “Антон Пилър”.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

Те се издавали без уведомяване и изслушване на ответника, който узнавал за заповедта едва при връчването ѝ, след което се пристъпвало към незабавно изпълнение. За издаването на заповедта се изисквали сериозни доказателства за интереса на ищеца и очакваната резултатност на мярката. Подобна заповед нормално съдържала забранителни или задължаващи разпореждания и за двете страни, които осигурявали както постигането на целта на мярката, така и гаранции за законосъобразното ѝ изпълнение, за охраняване интересите на ответника и обезщетяване на евентуално претърпените от него вреди. Важни функции и задължения се възлагали и на адвокатите на ищите, които, при неизпълнението им, подлежали на дисциплинарна, имуществена и наказателна отговорност. За разлика от заповедта за претърсване, издавана в рамките на наказателно производство, заповедта “Антон Пилър”, задължаваща ответник да предостави достъп до свои помещения за претърсване и изземване на вещи, не давала право на принудително проникване в помещенията. Ответникът можел да откаже достъп и да поиска от съда изменение или отмяна на заповедта, макар и с това да рискувал подвеждане под отговорност за неуважение към съда, изразяващо се в неизпълнение на негово разпореждане. При претърсване въз основа на заповед “Антон Пилър”, било обичайна практика да се осигурява присъствието на полицаи (вън от помещенията) за предотвратяване на нарушения на реда и спокойствието.

В настоящия случай издадената на 26 февруари 1981 г. заповед съдържала и разпореждане, задължаващо ответника г-н Чапел да допусне в конкретно описаните в нея помещения не повече от трима представители на ищите, заедно с техния и още един адвокат, в делничен ден до 5 март с.г., между 8 и 20 ч., за претърсване, изземане и предоставяне на пазене на адвокатите на ищите незаконни записи на посочени филми и всякакви документи, които изглеждат свързани с придобиването на такива записи и разпореждането с тях. В помещенията, в които било допуснато претърсване, г-н Чапел и неговата фирма упражнявали своята дейност, но към този момент част от тези помещения били и неговото единствено жилище. Последният факт явно не е бил известен на ищите.

Преди подаването на молбата за заповед “Антон Пилър”, на 16 февруари с.г., детективът, работещ за ищите, посетил видео клуба на г-н Чапел, представяйки се за клиент. Сред предложените му пиратски видеокасети имало и една с порнографски филм, за което той уведомил веднага полицията, като съобщил и това, че ищите ще направят искане за издаване на заповед “Антон Пилър” във връзка с нарушението на авторските им права. Полицаяте планирали да извършат обиск на помещенията на ответниците за изземване на порнографски материали, с цел образуване на наказателно производство, по същото или приблизително същото време, по което щяла да се изпълнява заповедта “Антон Пилър”, за което била постигната уговорка с представителите на ищите.

Изпълнението на тази заповед и на заповедта за претърсване от полицията били насрочени за 2 март 1981 г. В 10.45 ч. на тази дата представителите на ищите и тези на полицията се събрали и отишли заедно до сградата на жалбоподателя. Пръв в клуба влязъл детективът, отново представяйки се за клиент. След няколко минути полицейският инспектор, придружен от част от представителите на ищите, но не и от полицаи, позвънил на вратата. Жената, която отворила, първоначално отказала да им позволи да влязат, но, след като ѝ била показана полицейската заповед за претърсване, неохотно ги допуснала. Тази заповед била връчена на г-н Чапел, който се намирал в офиса си на първия етаж

на къщата. В 11.40 ч. в сградата влезли и десетината цивилни полицаи, които започнали претърсване. То приключило в 16.20 ч., като били иззети и описани 274 вещи и документи (най-вече видео касети). Непосредствено след връчването на полицейската заповед, докато полицаите започвали претърсването, представителят на ищците връчил на г-н Чапел и заповедта “Антон Пилър”. В изпълнение на поетите по нея ангажименти и на професионалните си задължения, адвокатът информирал жалбоподателя за действието на заповедта и настоял той да потърси правен съвет относно всичките ѝ аспекти. Г-н Чапел поискал да се обърне към адвокатската кантора, чиито услуги нормално ползвал, но единственият, когото намерил на разположение там, бил един стажант адвокат. Стажантът пристигнал веднага, обяснил последствията ѝ на г-н Чапел и той приел връчването ѝ. Едва след това ищците започнали своето претърсване. То било извършено паралелно на полицейското и приключило по приблизително същото време. Те иззели, между другото, 377 видеокасети с пиратски копия.

Жалбоподателят твърди, че в резултат на едновременното претърсване той не е могъл да контролира всички действия. Според него адвокатите на ищците иззели и лични, конфиденциални документи, нямащи нищо общо с иска за авторските права. Правителството заявява, че тъй като в това претърсване не са участвали държавни служители, те не могат да оспорват или коментират тези твърдения. Доказано е, че представител на ищците е прегледал съдържанието на чекмеджета с кореспонденция и други документи, въпреки протестите на г-н Чапел, който се опитал да отдели неотнормимите материали. Не бил направен опис на иззетите материали, което не се и изисквало от заповедта. След претърсването, в полицейския участък, адвокатите на ищците прегледали иззетите от полицията материали и копирали или взели някои от тях.

Г-н Чапел подал многобройни молби и жалби във връзка с действията на ищците по изпълнението на заповедта “Антон Пилър”, като по-късно присъединил и жалба срещу самото ѝ издаване, но всичките били отхвърлени.

Резюме на решението на Европейския съд

“Пред Съда правителството не отрича, че е имало “намеса” в упражняването на правото на жалбоподателя на неприкосновеност на “личния живот” и “жилището”. От своя страна г-н Чапел признава, че намесата е имала законната по смисъла на т. 2 на чл. 8 цел да защити “правата на другите”, защото е била предназначена за защита на авторските права на ищците срещу посегателство. Съдът не вижда причина да се разграничи от тези позиции и, следователно, ще се концентрира върху въпросите, които съставляват същината на изложените пред него аргументи, а именно била ли е намесата “в съответствие със закона” и “необходима в едно демократично общество”.

I. “В съответствие със закона”

Жалбоподателят не отрича, че намесата има основание във вътрешното право, но според него правното основание за заповедите е единствено в свойствената на съдилищата компетентност, докато правителството го извежда отчасти от законите и отчасти от общото право.

Наистина, английските съдилища се позовават в тази връзка на свойствената си компетентност, особено що се отнася до едностранния характер

на заповедите “Антон Пилър”. В друго отношение те изглежда се основават на общото законоустановено правомощие на съдилищата да налагат съдебни забрани и задължения и на Правилата на Върховния съд. “Във всички случаи обаче, дори да се приеме становището на жалбоподателя, оспорваната намеса би имала, по мнение на Съда, достатъчно правно основание, тъй като [понятието] “закон” включва и неписаното и общото право. (вж. например решението от 2.08.1984 г. по делото [Малоун](#)¹, А.82, стр. 21, § 66).”

Жалбоподателят твърди, че в неговия случай издаването и изпълнението на заповедта не са били “в съответствие със закона”, тъй като са противоречали на английското право. Съдът, след като обсъжда всички конкретни аргументи, “напомня, че правомощието му да контролира съобразяването с вътрешното право е ограничено, защото неговото тълкуване и прилагане се извършва на първо място от националните власти и по-точно от съдилищата.” И тъй като и Висшият, и Апелативният съд са заключили, че заповедта и нейното изпълнение са законни, Съдът не намира, че намесата не е била в съответствие с английското право.

Остава да се прецени дали са били удовлетворени другите изисквания, които според Съда произтичат от израза “в съответствие със закона”.

“Всички приложими текстове и съдебната практика по въпроса са били публикувани, така че безспорно не възниква никакъв проблем относно “достъпността” на закона в смисъла, в който това понятие се тълкува от Съда в досегашните му решения. Що се отнася до “предвидимостта”, тълкувана по същия начин, жалбоподателят твърди, че издаването на заповеди “Антон Пилър” и по-специално техните условия са до голяма степен въпрос на практика, както и че състоянието на нормативната уредба е прекалено “аморфно”, за да може да се нарече “закон” по смисъла на т. 2 на чл. 8. Съдът не споделя това виждане. От 1974 г. насам, значителна по обем съдебна практика е потвърдила и доуточнила принципите, следвани от английските съдилища в областта на този вид заповеди. Вярно е, че в съдържанието на отделните заповеди може да има различия. Въпреки това, към разглеждания момент основните условия и изисквания за издаването им са били изложени с достатъчна прецизност, за да може да се приеме, че критерият “предвидимост” е удовлетворен.”

В доклада си Комисията е обсъдила въпроса дали правното основание на въпросната намеса удовлетворява и един друг критерий, а именно зачитането на правата на жалбоподателя. Направила е заключение, че това е така. Комисията се е позовала на следния пасаж от решението от 24 март 1988 г. по делото [Олсон](#)² (А-130, стр. 30, § 61b): “Изразът “предвидена в закона” не просто препраща към вътрешното право, а е свързан и с неговото качество, като изисква то да отговаря на принципа за върховенството на закона. Така той включва изискването за съществуване на някаква вътрешноправна защита срещу произволна намеса от страна на държавните власти в упражнението на правата, защитени, *inter alia*, и от чл. 8, т. 1 ...”

“Заповед “Антон Пилър” се издава без ответникът да бъде уведомен или изслушан и е напълно възможно да доведе до вредни и непоправими последици за него. Поради тези причини, от съществена важност е тази мярка да се придружава от адекватни и ефективни гаранции срещу произволна намеса и злоупотреба. В конкретния случай, заповедта срещу г-н Чапел и неговата компания е била

¹ Malone v. the United Kingdom

² Olsson v. Sweden

съчетана с многобройни гаранции от различно естество, които Съдът взема предвид при обсъждането на необходимостта от намесата.”

II. “Необходима в едно демократично общество”

Г-н Чапел не твърди, че в неговия случай издаването на заповедта “Антон Пилър” само по себе си не е било “необходимо в едно демократично общество”. Той поставя под въпрос адекватността на предвидените в нея гаранции и възможностите си за защита, особено предвид необратимия характер на последиците ѝ. Позицията се главно на начина, по който тя е била изпълнена, и твърди, че намесата в правата му е била непропорционална на преследваната законна цел. Част от членовете на Комисията, останали в малцинство, се съгласяват с това твърдение.

A. Издаването и условията на заповедта, разгледани сами по себе си

“Заповедта срещу г-н Чапел и неговата фирма е била издадена, след като на съдията са били представени доказателства, че всички необходими условия са изпълнени. Като се имат предвид естеството и обхватът на дейността на жалбоподателя, Съдът – отделно от въпроса за свободата на преценка на Обединеното кралство – не храни никакво съмнение, че издаването на заповедта е било необходима стъпка към ефективното провеждане от страна на ищците на иска им за техните авторски права. Следва да се отбележи също, че самата заповед съдържа значителни ограничения на собствения си обхват. Така тя е издадена с много кратък срок на действие; строго са определени времето, през което може да се извърши претърсването от страна на ищците, и броят на лицата, които могат да участват в него; всички иззети материали е можело да се ползват единствено за определени цели. По този начин мярката е била съпроводена от гаранции, предназначени да ограничат действието ѝ в разумни рамки. Освен това, тези гаранции са били придружени и от редица задължения, поети от ищците или техните адвокати, а жалбоподателят е разполагал с различни правни възможности за защита, ако реши, че заповедта не е била изпълнена по надлежния начин.”

Жалбоподателят твърди, че ако уговорките между полицията и ищците бяха изложени по-ясно от самото начало на съдебното производство, съдията би поставил допълнителни условия и не би се стигнало до извършването на двете претърсвания едновременно. “Дори и това да е така, Съдът не счита, че по тази причина заповедта не е била “необходима” в своята същина.” Съдът отбелязва, че този въпрос може да се отнесе към разглежданата по-нататък пропорционалност между начина, по който е била изпълнена заповедта, и преследваната законна цел.

По мнение на г-н Чапел, изпълнението на заповедта не е могло да бъде контролирано в достатъчна степен от съда, тъй като то е било оставено изцяло на адвокатите на ищците. Съдът се съгласява, че при изпълнението на тази заповед един адвокат може да бъде изправен пред конфликт между задълженията си към клиента и тези, които има към съда. “Трябва да се има предвид обаче, че адвокат, който не изпълни поетите и залегнали в заповедта ангажменти, се излага на риск от сериозни наказания, а при определени обстоятелства дори от увреждане на професионалната си кариера.”

Б. Изпълнението на заповедта

Съдът приема, че от всички изложени в тази връзка аргументи, от значение са начинът, по който ищците са влезли в помещенията на жалбоподателя, и фактът, че те са били претърсвани едновременно от 16 или 17 души. “Безспорно на г-н Чапел не е била предоставена адекватна възможност още на вратата да откаже на ищците да влязат, тъй като техни представители са влезли заедно с полицейския инспектор. Впоследствие обаче жалбоподателят не е възразил срещу това. В действителност, вместо да упражни правото си да помоли ищците да напуснат, той, след като е получил правен съвет, се е съгласил на претърсването. При това действията по претърсването са започнали едва след като такъв съвет е бил даден.

Очевидно, едновременното провеждане на претърсване от полицията и от ищците е било объркващо за г-н Чапел и му е причинило трудности, що се отнася до упражняването на контрол, търсенето на съвет от адвоката му и даването на инструкции на същия. Заедно с това обаче, на везните трябва да се поставят следните фактори: Първо, ясно е, че двата обиска са касаели поне частично едни и същи материали. Второ, жалбоподателят не е поискал отлагането на един от тях, докато другият приключи. Трето, вътрешните съдилища, след събиране на доказателства от първа ръка, са намерили, че г-н Чапел е можел да се погрижи за интересите си по време на изпълнението на заповедта. И накрая, първоинстанционният съдия е заключил, че “в самия начин на изпълнение на заповедта няма нищо неправилно”, а апелативният съд е решил, че справедливостта към г-н Чапел не налага отмяна на заповедта.

В светлината на изложеното Съдът е на мнение, че недостатъците на следваната процедура – която по самото си естество предполага причиняването на известни трудности на жалбоподателя – не са достатъчно сериозни, за да се приеме, че при конкретните обстоятелства изпълнението на заповедта е било непропорционално на преследваната законна цел. Поради това Съдът не намира за необходимо да отива по-нататък и да разглежда въпроса (...) за възможностите за защита, с които е разполагал жалбоподателят.

В заключение, при обстоятелствата на настоящия случай не се установява нарушение на чл. 8.”³

³ Решението е единодушно.